

való szálak nem göndörödnek, hanem simák, egyenesek maradnak (kísérlet).

A vászonneműt nem szabad sokáig hevertetni a ládákban, szekrényekben, mert igen könnyen romlik. A fehérneműt mindig felváltva kell hordani, jól kimosni és napon szárítani. Így fehérebb és tartósabb lesz.

5. Egyes községekben a gazdák kendert, lent termelnek. Az asszonyok a hosszú tél folyamán feldolgozzák, fonalat fonsak, vásznat szőnek, nyáron a napon megfehéritik. Ebből készítik fehérneműjüket, abroszokat, ruházatuk nagy részét.

A falusiak esténként összejönnek a **fonóba**, ott elbeszélgetnek, elszórakoznak, a nők fonnak, tehát hasznos munkát végeznek. Így fejlődött ki a **házi fonó- és szövőipar**, amely nemcsak az egyes családoknak, hanem az országra, annak közgazdaságára is igen hasznos. Nem kell a külföldről kész dolgokat drága pénzen behozni. Emellett a nép is tanul, fejleszti szépérzékét. Olyan szép dolgokat tudnak csinálni, hogy a külföld is szívesen vásárolja (kalotaszegi varrottas, halasi-, csetneki-, óhegyi csipke stb). Fájdalom, utjabban a házi szövő- és fonóiparral egyre kevesebben foglalkoznak.

III. Összefoglalás. A kender, len, gyapot, ipari fonálnövények. Feldolgozásukkal házi- és gyári ipar foglalkozik.

Megbeszélés. Községünkben milyen fonálnövényt termelnek? Milyen kézimunkát csinálnak a nők? Mi mindent lehet készíteni fonálnövényekből? Hogyan készül a kötél, a hal fogására alkalmas háló? Hogyan fonják a fonalat? Milyen a rokka, a szövőszék? Községünkben hol és hogyan fehéritik a vásznat? Beszélgessünk a házi fonó- és szövőeszközökről.

(A feketetbetűs szavakat táblára írjuk tanítás közben).

Történelem

V.—VI. OSZTÁLY.

A legnagyobb magyar

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Hazánk a napoleoni háborúk idején. Ki volt II. József utóda? Mi érdeme volt II. Lipótnak? (Az 1790—91-i országgyűlésen visszaállította a nemzet alkotmányát). Hogyan? (A nemzettel egyetértve törvénybe foglalta a kívánt alkotmányvédő biztosítékokat). Melyek voltak ezen alkotmányvédő biztosítékok? (Bár az 1723. évi törvények értelmében hazánkban mindig ugyanaz az uralkodó mint az osztrák örökös tartományokban, mégis Magyarország Ausztriától teljesen független ország. Semmiféle más népnek alávetve nincs és ezért saját törvényei és szokásai szerint kormányozandó. Az új király köteles magát hat hónapon belül megkoronáztatni és az országgyűlést minden harmadik évben össze-

hivni. A király ünnepélyesen megígérte, hogy a kormányzás terén idegen nyelvet nem fog behozni). Volt még egy igen fontos elhatározása ennek az országgyűlésnek, mi volt az? (A magyar nyelv terjesztése és művelése érdekében elhatározták, hogy a középiskolákban és az egyetemen kötelező a magyar nyelv tanítása).

Mi akadályozta meg a nemzetet, hogy elérhesse igazi alkotmányát? (A francia forradalom). Mit tudsz a Martinovics-féle szervezkedésről? Ettől meddig tartottak a francia háboruk? (1792—1815). Miért támogatták a magyar rendek I. Ferencet? (A nemesség féltette kiváltságait). Milyen gazdasági baj zúdult a magyarságra e háboruk folyamán? (Gazdaságiak: a folytonos háboruk következtében az ország gazdasági helyzete egyre rosszabb lett, az arany- és ezüstpénz eltűnt, a papírpénz értéke egyre csökkent. A papírpénz értékének egyötödére való csökkentése gazdaságilag leromlott hazánkat majdnem olyan terhekkel sújtotta, mint a gazdaságilag sokkal erősebb örökös tartományokat).

Mi vetett véget a francia háborúknak? (A Szentszövetség). Mit tüztek célul az e szövetségben tömörült hatalmak? (Azt, hogy a szabadság eszméjét, amely az utolsó negyedszázadban olyan felforgatást idézett elő Európában, nem engedik többé érvényesülni). Milyen állapotok voltak hazánkban I. Ferenc további uralma alatt? (Nem volt országgyűlés, az ország szigorú rendőri felügyelet alá került, tilos volt a szabad véleménynyilvánítás, a sajtót keményen ellenőrizték).

b) Célkitűzés. Igazán nem sok kellett ahhoz, hogy a magyarság visszasüllyedjen azon állapotokba, amelyekben a francia forradalom, I. Lipót vagy Mária Terézia és II. József uralma alatt volt. Hogy ez nem következett be, azt egy nagy magyarnak köszönhetjük: gróf Széchenyi Istvánnak. Beszéljünk ma róla.

II. Tárgyalás. a) Az 1825—27-i országgyűlés.

Az 1825-ben összehívott országgyűlés tagjaira a nemzeti feladatoknak egész sora várt. Hazánk ekkor valóban elmaradt a nyugateurópai nagy államok fejlődése mögött. Példátlan volt, hogy nálunk a nemzet nyelvét kizárták az igazgatásból, fővárosában magyar nyelven nem beszéltek. Az emberbaráti érzésekkel nem lehetett összeegyeztetni azt, hogy míg a kiváltságos osztályoknál volt minden jog (ők intézték a nemzet ügyeit, adót nem fizettek), addig az ország fönntartásának majdnem minden terhe a jobbágy vállaira nehezedett. Valósággal a nemzeti vagyon pocsékolása volt, hogy kitűnő földjeinket rosszul, elmaradt módon művelték, iparunk fejletlen volt, a kereskedelem pedig, amely más nemzeteket gazdaggá tett, a magyarságot nem érdekelte.

Ha a nemzet élni akart s európai színvonalon akart ma-

radni, okvetlenül változtatni kellett ezeken a szomorú állapotokon. A magyar országgyűlés belátta ezt, bizottságot is küldött ki a szükséges reformok előkészítésére. Ennek munkálatai azonban csak lassan készültek el. Sokan voltak, akik a lassú készülődéssel nem voltak megelégedve s e helyett tetteket sürgettek. E férfiak között a vezető szerepet gróf Széchenyi István ragadta magához.

b) Gróf Széchenyi István élete.

Gróf Széchenyi István, gróf Széchenyi Ferencnek, a Nemzeti Múzeum megalapítójának fia, Bécsben született. A katonai pályára lépett; résztvett a Napoleon elleni háborúkban és különösen a lipcsei „népek csatájá”-ban tüntette ki magát hősi magatartásával. Később kilépett a hadseregből, beutazta Európát, sokat tanult, alaposan megismerte a külföldi viszonyokat, intézményeket. Utján akkoriban legjobb barátja, báró Wesselényi Miklós is elkísérte. Utazásuk alkalmával elkeseredve látták a nyugati államok fejlett gazdasági, társadalmi életét és elhatározták, hogy válllvetve fognak dolgozni hazánk helyzetének megjavításáért.

c) A Magyar Tudományos Akadémia megalapítása.

Az 1825-i pozsonyi országgyűlésen felsőbüki Nagy Pál követ azt hangoztatta, hogy magyar anyanyelvünket a teljes pusztulástól csak a szegény magyar írók mentették meg s ideje volna már, hogy a gazdag magyar főurak is tegyenek valamit nyelvünk megmentéséért. Ekkor a hallgatóság sorából felállt Széchenyi István és a magyar nyelv művelésére hivatott Magyar Tudós Társaság megalapítására felajánlotta összes birtokainak egyévi jövedelmét, 60.000 forintot. A példáján felbuzdult főurak áldozatkésszégre rövid idő alatt olyan összeget biztosított, hogy ebből megalakulhatott a Magyar Tudományos Akadémia. Széchenyi Istvánnak ez a fellépése, a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása, az 1825-i országgyűlés legjelentősebb eseménye.

d) A nemzeti erők egyesítése.

De Széchenyi nagyon jól tudta azt, hogy egyedül nem képes céljait megvalósítani. Ezért maga köré gyűjtötte az eddig leginkább Bécsben tartózkodó főnemeseiket. Szórakoztatásukra löversenyeket rendezett s buzdította őket, hogy fordítsanak gondot a magyar lótenyésztésre. Ebből a célból Lótenyésztőtársaságot alapított, ez később Országos Magyar Gazdasági Egyesületté alakult át és ma is gazdasági életünknek egyik irányítója (OMGE). Hogy a magyar főurak szétforgácsolt erejét közös munkára egyesítse s hogy gyakori eszmecserére adjon nekik alkalmat, megalapította Pesten a Nemzeti Kaszinót, melynek példáján a vidéki városokban is mind több kaszinó keletkezett.

e) Széchenyi irodalmi működése.

Széchenyi gazdasági eszméinek mennél szélesebb körben való elterjesztése céljából irodalmi téren is korszakot jelentő munkásságot fejtett ki. 1830-ban megjelent könyve, a *Hitel*, amelyet „honunk szegény asszonyainak” ajánlott, valósággal felrázta a nemzetet. Ebben a könyvében rámutatott arra, hogy a magyar birtokosok sok földje mellett s annak ellenére, hogy nem fizet adót, sokszor olyan szegény, hogy közeljár a koldusbothoz. Ennek legfőbb oka, hogy az ősiség miatt birtokát nem adhatja el s nem kaphat rá pénzkölcsönt, nincs hitele. Pénz nélkül pedig nem képes elhanyagolt birtokát rendbehozni. Ezért sürgette az ősiségi törvény eltörlését, a földnek gazdaságos művelését, jó utakat, hidakat, csatornák építését, gyárakat, malmok alapítását. „A mult elesett hatalmunkból — mondotta könyve végén —, a jövőnek urai vagyunk. Birjuk inkább elszánt hazafiságunk és hív egyesülésünk által drága anyaföldünket szebb virradásra. Sokan ezt gondolják: Magyarország volt; én azt szeretem hinni: Lesz!”

Széchenyi a *Hitelben* kifejtett terveit „Világ” című munkájában rendszerbe foglalta, harmadik nagy művében, a „Stádiumban” pedig a tervszerű haladás útját mutatta meg nemzetének. Munkáinak hatása oly nagy volt, hogy rövid idő alatt nagy párt, a haladók táborát állott melléje s terveit magáénak vallotta.

f) Gazdasági alkotásai.

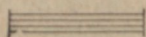
De a nagy irodalmi munkásság mellett Széchenyi nem tévesztette szem elől azt sem, hogy építő, nemzetet átalakító hatást tettekkkel jobban lehet elérni, mint a legékesebb szavakkal.

Elveit a gyakorlatban is igyekezett megvalósítani. Megindította a rendes gőzhajóforgalmat Bécs és Pest között; megkezdte az Al-Duna sziklagátjainak szétrobbantását s így a hatalmas folyamnak ezen a szakaszon hajózhatóvá tételét. A nagytehetségű magyar mérnökkel, Vásárhelyi Pállal együtt hozzáfogott a Tisza szabályozásához s ezzel óriási területeket szerzett a magyar földművelés számára. Életre keltette egyik legkedveltebb eszméjét, a Lánchidat Buda és Pest között. A technikának ezt a remekét Clark Ádám angol mérnökkel építette meg. Ez a híd ütötte az első rést a nemesség adómentességén, mert itt nemes és jobbágy egyformán volt kénytelen fizetni. Széchenyi példáját követve a magyar társadalom is felbuzdult és több új intézményt hívott életre. 1837-ben közadakozásból felépült a Nemzeti Színház, nemsokára azután megalakult az első magyar pénzügyi intézet, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár.

III. Összefoglalás. Széchenyi István reformtörekvései az országban igen erős visszhangra találtak. Különösen az 1825 és 1848 között háromévenként összehívott országgyűlések foglal-

koztak sokat Széchenyi terveivel, ők is reformálni, újjáalakítani akarták hazánkat. Mindez Széchenyi kezdeményezésére történt.

Széchenyi érdemei. Széchenyi személyes alkotásaival és kortársaira, sőt az utókorra is gyakorolt hatásával mérhetetlen értékeket adott nemzetének s valóban megérdemei a legnagyobb magyar nevet.

A MAGYAR NYELV

Ó szép magyar nyelv! Aki egyszer téged
Ajkára vón, többé nem dobhat el;
Szentség gyanánt hogy befogadja éked,
Őrző oltárrá válik a kebel.

Gyöngéd vagy és lágy, mint mennybeli kék,
S dörögni úgy tudsz, mint villámos ég.
Minden, mi fejben vagy szívben fakad,
Tőled nyer pompát, szindús szavakat;
Nagy eszme, érzés oly ragyogva hord,
Mint egy király az ünneplő bibort.

Hát a csapongó,
Gyorsszavu tréfák
Játszi szökését
Festi-e más nyelv
Oly remekül?
Pattog a vig élc,
Ám sebe nem fáj,
Mert csak enyelgés,
Tarka bohóság
Volt az egész.

Magasztos gyásznak bánatdulta hangja
Ugy zendül benne, mint egyház harangja,
Mely messze hinti mély, komor szavát,
Búg, mint a gyászdal, mint sirfáklya lobban,
S mint sulyos léptek kriptacsarnokban,
Ugy döng minden szó a kedélyen át.

Ciklop pörölye, hogyha csatát fest,
Csatakürtök bösz riadással
Halld! Halld!
Száguldva, vihogva, kapálva,
Dölyfös paripák rohannak elő,
Százak keze vág, százak keze lő.